

v drugih arhivih. Posebej naj omenimo pridobitev bogatega arhivskega gradiva, ki je nastalo v zvezi z delovanjem KPJ in njenih organizacij, iz Centralnega partijskega arhiva Inštituta marksizma-leninizma pri CK KPSZ v Moskvi od konca petdesetih let. Znanstveni in strokovni delavci so npr. v njem doslej odbrali za fotokopiranje nad 80 000 strani arhivskega gradiva, v največji meri prav za obdobje med vojnama. Zgodovinski partijski arhivi pa so uspeli zbrati tudi precej legalnega in ilegalnega časopisa ter drugega partijskega tiska. Posebno pozornost so posvetili tudi zbiranju spominskega gradiva. Vzporedno z naraščanjem obsega virov se je krepilo tudi raziskovanje zgodovine revolucionarnega delavskega gibanja. Vse to je olajšalo delo prirejevalcem pri pripravi posameznih zbornikov dokumentov in pri njihovem komentiranju, poudariti pa je treba, da so morali posebej za te izdaje opraviti še veliko raziskovalnega dela.

Zborniki gradiva obsegajo približno dve tretjini objav dokumentov, tretjina pa obsega znanstveno-kritični aparat. Glede izbire dokumentov je treba poudariti, da so si prirejevalci prizadevali objaviti vse pomembne arhivske in publicirane vire osrednjih forumov revolucionarnega delavskega gibanja, ki pa se seveda niso ohranili enakomerno za vsa obdobja in probleme. Tako je bilo za zbornik o V. državni konferenci na voljo bogato arhivsko gradivo, za njegovo komentiranje pa so lahko prirejevalci uporabili tudi številna spominska pričevanja. Na drugi strani v zbornikih o delovanju KPJ in revolucionarnih sindikatov v legalnem obdobju prevladujejo publicirani viri, za komentiranje pa je bilo na voljo že precej literature. Posebej pri objavi gradiva o Vukovarskem kongresu so zelo dobro v opombah vkomponirani različni viri, ki osvetljujejo posamezne dogodke v temeljnih dokumentih. Glede znanstveno-kritičnega aparata je treba poudariti, da so prirejevalci s pojasnili o dogodkih, procesih, organizacijah, časnikih in osebnostih, ki se omenjajo v dokumentih, ter z opombami v tekstu in pod njim, opravili dragoceno delo in da so z njim bistveno prispevali k razumevanju izbranega gradiva. Opozorimo pa naj na problem kriterijev za uvrstitev nekaterih pojasnil oziroma glede njihovega obsega (npr. o prvi in drugi svetovni vojni, Pariški komuni in podobno), tako da bi bil znanstveno-kritični aparat lahko mestoma krajši. Nekatera pojasnila so tudi neprecizna, nepopolna in v posameznih podatkih netočna. Kronologije so napisane v funkciji obravnavane problematike. Pri zbornikih o II. kongresu in V. državni konferenci so dodane tudi biografije članov centralnega partijskega sveta oziroma CK. Pripomnimo naj, da je v redakcijskem uvodu k zborniku gradiva o CD SSJ na kratko prikazan razvoj razrednega sindikalnega gibanja za celotno obdobje med vojnama. Pri virih in literaturi so navedena glavna nahajališča virov in pomembnejše monografije, razprave in članki, pregled pa bi se dalo mestoma še dopolniti (npr. v Sloveniji je za delovanje revolucionarnega delavskega gibanja pomembno gradivo tudi v Arhivu SR Slovenije, med objavami virov bi bilo treba omeniti tudi zbornik Viri za zgodovino komunistične stranke na Slovenskem v letih 1919—1921, Ljubljana 1980, prav tako bi zaslužilo navedbo tudi še nekaj spominske in znanstvene literature). Toda določene pomanjkljivosti so le obrobnega značaja in poudariti moramo, da je s prvimi tremi knjigami začela zbirka Izvori za istoriju SKJ uspešno izpolnjevati zastavljene cilje. Objave izbranih dokumentov z bogatimi komentarji in drugim aparatom so pomembne za široko seznanjanje z zgodovino revolucionarnega delavskega gibanja v Jugoslaviji neposredno prek virov in bodo lahko olajšale in pospešile tudi njegovo nadaljnje znanstveno raziskovanje.

Miroslav Stiplovšek

Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov. Ljubljana: Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine, Maribor: Obzorja. 1964—

Dvajsetletnica izhajanja je vsekakor jubilej, ki zasluži omembo, 125 izdanih enot, pa korpus, ki nudi dovolj gradiva za oceno. Gre za zbirko vodnikov po kulturnih spomenikih in naravnih znamenitostih Slovenije, ki sicer ni naša najstarejša zbirka te vrste — starejši so vodniki Tehniškega muzeja (1952—1968) —, niti ni danes edina — omenim naj vsaj zbirko vodnikov iz zgodovine KPS in delavskega gibanja, ki ima podobno zasnovu in enak format —, vendar živi med nami najdlje, ponaša se z največjim številom izdanih knjižic in, kar je nemara najvažnejše, še vedno kaže veliko vitalnost.

Ideja se je porodila pri Mladinski knjigi v Ljubljani, ki je leta 1961 pod uredništvom Sandija Sitarja in v sodelovanju s takratnim Zavodom za spomeniško varstvo LRS začela izdajati zbirko z naslovom Spomeniški vodniki. V njej je izšlo pet zvezkov (Rimske izkopenine v Šempetru, Hrastovlje, Crngrob, Stare piranske soline, Janezova cerkev v Bohinju), ki so prinašali precej obširen tekst in veliko slikovnega gradiva o obravnavanih objektih. Že naslednje leto je zbirka zamrla, ni pa zamrla ideja. Ko se je kmalu nato na Zavodu za spomeniško varstvo LRS zaposlila prof. He-

lena Menaše, je prevzela uredništvo zbirke, ki se je poslej imenovala Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Po zgledu podobnih nemških in čeških publikacij so vodniku zmanjšali format in mu skrčili obseg, tako da je nastala priročna knjižica, ki nima več ambicije biti traktat, marveč poljudno napisana in s fotografijami opremljena informacija.

Prvi vodnik v tej novi seriji, Triglavski narodni park izpod peresa Staneta Peterlina, je izšel leta 1964. Mladinska knjiga je ostala založnica do leta 1967 (za prvih 13 vodnikov), nato je dve leti Zavod za spomeniško varstvo LRS serijo sam urejal in izdajal, v letu 1970 pa je založniške posle prevzela mariborska Založba Obzorja, ki je založnica še danes. Zbirko je do svoje smrti leta 1980 urejala prof. Menašjeva, danes to delo opravlja dr. Lev Menaše.

Statistični prerez skozi 125 vodnikov, kolikor jih je izšlo do konca leta 1983 (zaporednih števil je v resnici 123, vmes pa sta dva vodnika izšla brez številke) nam pokaže takole sliko: samo naravne znamenitosti opisuje 13 knjižic,¹ ostalih 112 jih obravnava v veliki večini le kulturne objekte in le sem in tja ob njih tudi naravne. Vsebinsko so precej heterogeni. Pravih vodnikov, takih, ki zajemajo več objektov oziroma večji teritorij, je 44, od tega vodnikov po mestih oziroma trgih 19,² po večjih teritorijih 16, po naravnih znamenitostih 6, arheološki vodniki po krajih pa so trije. Samo po en kulturni spomenik oziroma naravno znamenitost obravnava 46 vodnikov: 6 naravne znamenitosti, 40 pa kulturne spomenike (NOB 2,³ arheologija 6,⁴ gradovi 13,⁵ cerkve oziroma samostani 19⁶). Spomenike, povezane s pomembnimi Slovenci, opisuje sedem knjižic; vsebujejo opis rojstne hiše (Prešerna, Cankarja, Jurčiča, Gregorčiča, Finžgarja, Župančiča, Vege), kraja ter kulturnozgodovinski prikaz osebnosti. Kulturnim ustanovam je posvečeno 24 knjižic, od tega muzejem 21, knjižnicam 2 (po materiji bi spadal sem tudi vodnik po ljubljanski Semeniški knjižnici, a ker to ni ustanova, ga uvrščam med kulturne objekte), arhivom eden. En vodnik je bil napisan nekoliko izven serije, kot popularizacija stroke, konkretno arheologije. In končno so tu še trije vodniki z opisom dogodka iz časa NOB, povezanega z določenim krajem (Urh, Dražgoše, Rašica).

Regionalno je najbolj zastopana Štajerska (53), sledijo ji Gorenjska z Ljubljano (37), Primorska (17), Dolenjska (12), Prekmurje (3), Koroška (2). Vzhodni konec Slovenije ima največ opisanih cerkev, mest in trgov, predvsem pa kulturnih ustanov, saj je izšlo kar sedem vodnikov po celjskem, štirje po mariborskem, eden po ptujskem in dva po murskosoboškem muzeju. Za primerjavo: Ljubljana je dobila svoj prvi kompleksni vodnik po kaki kulturni ustanovi šele leta 1982 (Arhiv SRS, za njim pa še Narodni muzej).

Tega problema belih lis, oziroma neenakomerne pokritosti se je uredništvo serije vedno zavedalo, vendar se tu ne da dosti storiti. Dolgoročneje načrtovanje je sploh nemogoče, saj je vse odvisno od avtorjev, ki so ali jih pa ni, ki so pripravljene sodelovati ali pa ne. Kljub na videz nezahtevni obliki je namreč pisanje takega vodnika stvar, ki se je ne more lotiti kdorkoli, ampak le človek, ki obvlada materijo. Med avtorji v resnici najdemo najuglednejše slovenske strokovnjake s področja arheologije, umetnostne zgodovine, zgodovine, biologije, geografije. Da je vzhodni konec Slovenije razmeroma bolje opisan kot drugi kraji, je treba pripisati dejstvu, da tam živijo in delujejo trije strokovnjaki, ki so najplodnejši pisci te serije (dr. Stopar s 14 vodniki, dr. Vrišer z 9 in Jože Turk z 8).

Ker drugi predeli Slovenije nimajo te sreče, bo treba na vodnike po nekaterih pomembnih objektih gotovo še dolgo čakati. Tudi zaradi tega je vsebina vodnikov tako neenotna, kar je razvidno iz uvodnega naštevanja tipov; odvisna je od tega, kaj je posamezni avtor želel ali znal povedati o obravnavani temi, oziroma kaj si je sam predstavljal pod besedo vodnik. Vendar tega ni treba jemati kot slabo plat zbirke, saj niti ena knjižica ni zgrešila svojega namena: v besedi in sliki podati čim boljšo informacijo o stvari. Večini se je to posrečilo zgledno.

Edino, kar je treba pri tej zbirki v resnici obžalovati, je, da izdajateljji že od začetka niso bili velikopoteznejši pri povzetkih in izdajah v tujih jezikih. Velika škoda je, da je zaradi tega ostala omejena na ozek krog slovenskih bralcev. Prav vsak

¹ Triglavski narodni park, Skočjanske jame, Rakov Skocjan, Cerkniško jezero, Divje jezero pri Idriji, Botanični vrt v Ljubljani, Smarnogorska Grmada, Alpinum Juliana, Martuljek, Logarska dolina, Arboretum Volčji potok, Zelenci, Soteska Huda luknja.

² Ptuj, Slovenj Gradec, Mariborski Lent, Slovenska Bistrica, Brežice, Kranj, Tržič z okolico, Ormož, Celje, Radovljica, Stari Maribor, Zalec in Novo Celje, Bistrica ob Sotli, Vitanje, Dobrna, Cerknica, Rogatec, Rogaska Slatina, Hrastnik.

³ Urh, Dražgoše.

⁴ Jakopičev vrt v Ljubljani, Sempeter, Mitreji na Slovenskem, Ajdovski gradec nad Vranjem, Rifnik, Neviodunum.

⁵ Sevnjski grad, Celjski Stari grad, Rihemberk, Velenje, Mehovo, Bogenšperk, Predjama, Kromberk, Kamen, Krumpperk, Turjak, Pišce, Bled.

⁶ Sladka gora, Rok nad Smarjem pri Jelšah, Nova Štifta, Kamnica, Hrastovlje, Opatijska cerkev v Celju, Malečnik, Proštijška cerkev v Ptuj, Breg pri Predvoru, Mariborska stolnica, Svetina, Radmirje, Koprška stolnica, Smartno pri Litiji, Sv. Ignacij v Gorici, Svibno, Stična, Žiže, Pleterje.

objekt ne bi potreboval posebne izdaje v tujem jeziku, povzetke pa prav vsi. To se je posrečilo le pri nekaterih muzejih; zgleden primer, kakšen bi moral biti v tem pogledu vsak vodnik, je vodnik dr. Ive Curkove, Mitreji na Slovenskem, z dodanim nemškim in italijanskim povzetkom. V zadnjem času se to nekoliko popravlja, saj ima vodnik po Narodnem muzeju tudi svojo nemško izdajo.

Kako zelo potrebuje slovenski prostor tako literaturo, se vidi iz podatkov o razprodanosti posameznih knjižic. Nekaterih že davno ni več dobiti, druge so ponatisnjene že dvakrat ali trikrat (npr. Rog, Vrba, Ptuj, Urh, Brežice, Stična, Kranj itd.).

Zbirka Naravni in kulturni spomeniki Slovenije je pomembno kulturno dejanje, ker popularizira vrednote, ki jih Slovenci vse premalo cenimo, oziroma smo jih pripravljeni opaziti le kot turisti v drugem kraju, in ker je to popularizacija na visokem strokovnem nivoju.

Maja Žvanut

OBVESTILA

OBVESTILO O 22. ZBOROVANJU SLOVENSКИH ZGODOVINARJEV

Dva in dvajseto zborovanje naše stanovske organizacije bo v dneh od 27. do 29. septembra 1984 v Brežicah in v Krškem. V četrtek, 27. 9. se bomo v jutranjih urah zbrali v Brežicah v Dijaškem domu, kjer bo večina udeležencev v času zborovanja prebivala in kjer bo sprejemna pisarna. Ob 10.30 dopoldne se bo začelo zborovanje v Posavskem muzeju, kjer bomo tudi popoldne ter zvečer na občnem zboru Zveze zgodovinskih društev Slovenije. V petek, 28. 9. se bomo ob 8. uri odpeljali v Krško na ogled Jedrske elektrarne, nato pa v Delavski dom v Krško, kjer bo nekaj referatov. Ob 13. uri se bomo zopet preselili v Brežice na kosilo in popoldne prisostvovali okrogli mizi. Za soboto, 29. 9. je organizirana strokovna ekskurzija Krško—Brestanica—Podsreda—Trebče—Bistrica—Svete gore—Brežice; ekskurzijo bomo zaključili vsaj do 17.30.

Program letošnjega zborovanja bo obsegal okrog 15 referatov, ki govorijo o preteklosti Posavja, o nekaterih problemih gospodarske zgodovine (obrt pred nastankom cehov, problemi zgodovine prometa, zavarovalništvo in zadrugištvo v 19. stoletju, ekonomska politika 1945—1950) ter o šolstvu (programska jedra, interesne in družboslovne dejavnosti pri pouku zgodovine); slovenska reformacija pa bo predmet okrogle mize.

Prijavnice za udeležbo na zborovanju in točen program vam bomo poslali pravočasno, tako da se boste lahko do 10. septembra 1984 prijaviли na sedež Zveze zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, tel. 061/224 011 int. 209.

Možnosti prenočevanja so v novem Dijaškem domu v Brežicah, kjer bo stalo prenočevanje v dvoposteljni sobi 450 din, v Turist hotelu v Brežicah pa 940 din (v obe ceni je že vključen tudi zajtrk); udeleženci z lastnim prevozom bodo lahko prenočevali tudi v Čateških toplicah. Ker so kapacitete Dijaškega doma do 150 ljudi, upamo, da se bo dalo prenočevati po najcenejši tarifi. Za ekskurzijo bo treba odšteti 500 din, v to ceno pa je seveda vključeno tudi kosilo. Kotizacija za udeležence pa bo letos 300 din.

V Brežice pelje vlak iz Ljubljane ob 6.30 in vozi tja dve uri. Povratek v petek ali soboto pa je mogoč iz Brežic ob 18.57 ali ob 21. uri. Cena povratne vozovnice je 240 din, v eno smer pa boste odšteli 152 din.

Vsa navodila glede vplačevanja in prijavljanja bodo navedena na prijavnicah, na programu pa bomo napisali tudi možnosti za ogled kulturnih zanimivosti v Brežicah in širši okolici.

Matjaž Rebolj

OBVESTILA O IZHAJANJU ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

1. V tiskarni je postavljenega že precej gradiva za prihodnji zvezek Zgodovinskega časopisa. Opozorimo naj le na razpravo Ignacija Vojeta o vplivih Italije na šolstvo in s tem povezan kulturni razvoj v Dalmaciji ter v Dubrovniku v srednjem veku, razpravo Petra Korunića o jugoslovanski ideologiji v hrvaški in slovenski narodni politiki ter o hrvaško-slovenskih odnosih v letih 1835—1874 ter razpravo Petra Štiha o Madžarih in slovenski zgodovini v zadnji četrtini 9. in prvi polovici 10. stoletja. Novi ZČ naj bi izšel ob septembrskem zborovanju.